

CZU: 82.09;821.135.1.09(478)
<https://doi.org/10.52505/llf.2024.2.03>

METALITERATURA ROMÂNĂ DIN REGIUNEA CERNĂUȚI: SINTEZĂ CRITICĂ

Dumitru APETRI

Doctor în filologie
E-mail: apetri_a@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4374-2154>
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM

ROMANIAN METALITERATURE FROM THE CERNĂUȚI REGION: CRITICAL SYNTHESIS

Abstract. The article presents a critical synthesis of four literary metaliterary volumes published over the past 25 years. These works offer a comprehensive overview of the cultural, literary, and (to a limited extent) publicistic processes unfolding in the alienated Romanian spaces. The first volume belongs to the undersigned (Apetri, 2000), the following ones are signed by the personalities Ștefan Hostiuc (Hostiuc, 2005), Dragoș Olaru (Olaru, 2020) and Ștefan Broască (Broască, 2022).

The first volume addresses the cultural and literary movement that occurred in Bucovina and the Herța region between 1775 and 1918, some literary achievements of the last two centuries, three cardinal Eminencian themes and some major social, cultural and literary events in the Romanian territories situated to the east of the Carpathian Mountains, which transpired during the 1990s.

The next volume is presents a comprehensive survey of the artistic creation of the Chernivtsi region. It provides an in-depth look at the poetry of the compatriots, a profound aesthetic reflection and an analysis of the distinctive creative traits exhibited by its poets across generations. The study stands out for the density and accuracy of its assessments.

The book *Messages from the past (Mesaje din trecut)* presents Eminescu within the context of a vast cultural environment from Chernivtsi. It provides significant information about a number of Romanian and foreign writers and cultural figures who were active in the north of Bucovina during the nineteenth century and a little later. In addition, it offers insights into the history of various cultural and social institutions, as well as the life of the land of Herța.

St. Broască identified the main parameters that shaped the literary creation of specific Romanian writers by analysing the characteristics of two or three representative works by

each author. This was followed by the delineation of their creative profile, accompanied by an evaluation of the comprehensive compendium *Pages of Romanian literature (Pagini de literatură română)* (Bostan, 2000), the emblematic anthology *Poets from Bucovina (Poeți din Bucovina)* (Rachieru, 1996) and the volume *Messages from the past... (Mesaje din trecut...)* (Olaru, 2020), which contain valuable meta-literary information about the anthologized artistic material.

Keywords: metaliterature, critical synthesis, aesthetic conception, cultural-literary process, creative specificity, overall vision

Rezumat. Articolul constituie o sinteză critică asupra a patru volume de ordin metaliterar care au apărut în ultimul sfert de veac și care reprezintă viziuni de ansamblu asupra procesului cultural-literar și, parțial, publicistic ce se desfășoară în spațiile românești înstrăinate. Primul volum aparține subsemnatului (Apetri, 2000), următoarele sunt elaborate de personalitățile din nordul Bucovinei – Ștefan Hostiuc (Hostiuc, 2005), Dragoș Olaru (Olaru, 2020) și Ștefan Broască (Broască, 2022).

Primul volum abordează mișcarea cultural-literară din spațiul Bucovinei și din ținutul Herța ce s-a produs între anii 1775-1918, unele realizări literare din ultimele două secole, trei teme cardinale eminesciene și câteva evenimente sociale și cultural-literare de amploare din spațiile românești de la est de Carpați desfășurate în anii '90 ai secolului trecut.

Volumul următor reprezintă o radiografie a creației artistice din ținutul cernăuțean, o scrutare din interior a poeziei conaționalilor, o meditație profundă de ordin estetic, o determinare a specificului creativ al generațiilor de poeți. Studiul se remarcă prin densitatea și acuratețea aprecierilor.

Cartea *Mesaje din trecut* îl prezintă pe Eminescu într-un vast anturaj cultural cernăuțean, oferă informații importante despre: scriitori și oameni de cultură români și străini care au activat în nordul Bucovinei în sec. XIX și ceva mai târziu; istoricul unor instituții culturale și sociale; situația spirituală și materială din ținutul Herța.

Șt. Broască a determinat coordonatele principale ale creației anumitor scriitori români prin relevarea specificului a două-trei cărți ale fiecărui autor, apoi a schițat profilul lor creativ, a apreciat, în mod corespunzător, impunătorul compendiu *Pagini de literatură română* (Bostan 2000), emblematica antologie *Poeți din Bucovina* (Rachieru 1996) și volumul *Mesaje din trecut...* (Olaru 2020), care conțin informații prețioase de ordin metaliterar privind materia artistică antologată.

Cuvinte-cheie: metaliteratură, sinteză critică, concepție estetică, proces cultural-literar, specific creativ, viziune de ansamblu

Propunem cititorilor câteva mărturii prin care urmărim să evidențiem faptul că în spațiile românești înstrăinate – nordul Bucovinei și ținutul Herța – continuă să se dezvolte cu spor, în ultimul sfert de veac, acea ramură a filologiei numită metaliteratură. Ne axăm pe segmentul cronologic indicat, întrucât anterior acolo a dominat ideologia totalitară care promova insistent dogma realismului socialist, producând, de regulă, surrogate în loc de fenomene cultural-literare autentice,

dar și determinând închiderea în sine a sufletelor dornice de împărtășire prin intermediul scrisului.

Suflul nou, adus de Restructurarea gorbaciovistă, a impulsionat eforturile făuritorilor de valori artistice, precum și acțiunile istoricilor și criticilor literari – creatori de scrieri metaliterare. În general, scopul primordial al textelor metaliterare este punerea în valoare a patrimoniului literar național, iar în particular, demonstrarea că zestrea artistică locală constituie, în esența ei, o componentă inseparabilă a patrimoniului general-românesc, de care a fost izolată abuziv, și că această urgie nu i-a strivit năzuința de revenire la matcă, la rădăcinile sale genealogice.

Creația artistică a românilor la care ne referim (prevalează cu desăvârșire poezia) apărea, până la finele mileniului II, în presa periodică, rareori în plachete. În ziare și reviste erau publicate și interpretările metaliterare, dar situația s-a schimbat, a intervenit o fază nouă, superioară, odată cu apariția a două culegeri de materiale: *Bucovina. Cultură, personalități, destine* (Timișoara, editura „Augusta”, 2000), elaborată de subsemnatul, și *Scriitori români din nordul Bucovinei*, al cărui autor este poetul și criticul literar Ștefan Hostiuc.

Cartea publicată în anul 2000 abordează mișcarea cultural-literară din Bucovina (1775-1918), tratează aspecte ale procesului literar bucovinean din ultimele două secole și dezvăluie două teme importante eminesciene: cultul patriei, al mamei și al cărții; dragostea și durerea poetului pentru Bucovina înstrăinată. Cinci dintre articolele plasate în primul compartiment reflectă o viziune de ansamblu privind creația literatului, publicistului și exegetului literar Vasile Bogrea și operele poezilor contemporani din nordul Bucovinei – Vasile Levițchi și Arcadie Suceveanu, care s-au manifestat ca lideri de generație pe făgașul artistic din respectivul areal geografic.

Compartimentul „Profiluri literare” pune în evidență trăsăturile distinctive ale creației publicistului, omului de cultură și patriotului Alexandru Hurmuzachi, ale scriitorilor Vasile Bumbac, Dragoș Vicol și Eusebiu Camilar, precum și ale istoricilor literari și profesorilor Constantin Loghin, Dimitrie Vatamaniuc, Ion Apetroaie, Dan Mănuță și ale lingvistului Vasile Pavel.

Secțiunea „Consemnări” conține recenzii la unele cărți semnate de bucovinenii Grigore Bostan, Nicolae Bilețchi, Anița Nandriș-Cudla, de herțenii Vasile Pavel și Silvia Caba-Ghivireac, precum și aprecieri despre o nouă ediție a *Operele* ce aparțin lui Gheorghe Asachi, despre antologia *Poeți din Bucovina*, alcătuită de sociologul, eseistul și criticul literar Adrian Dinu-Rachieru, despre *Istoria literaturii române din Bucovina: 1775-1918 (În legătură cu evoluția culturală și politică)*, de Constantin Loghin, reeditată în 1996 la Cernăuți. Tot aici autorul se pronunță asupra solidului volum cu dedicații lirice *Eminescu – pururi tânăr* (560 p.), prima unitate editorială din „Corpusul Eminescu”, a revistelor „Glasul Bucovinei”, „Bucovina literară”,

„Țara Fagilor” și a unor gazete. Cartea se încheie cu secțiunea „Ecouri” – meditații pe marginea unor evenimente sociale și cultural-literare cu tematică bucovineană care au avut loc la Cernăuți și Chișinău în prima jumătate a anilor '90.

Prin urmare, începând cu anii '60 și până astăzi, câțiva români din regiunea Cernăuți depun eforturi considerabile să se afirme prin beletristică. Ne referim la următoarele nume: Vasile Levițchi, Ion Chilaru, Ilie Motrescu, Grigore Bostan, Mircea Lutic, Arcadie Suceveanu, Ilie T. Zegrea, Vasile Tărățeanu, Simion Gociu, Nicolae Spataru (acestora li s-a alăturat, într-o anumită etapă, Arcadie Opaiț), dar și la tinerii nouăzeciști pe care îi vom nominaliza în continuare.

Stăpânirea străină a căutat insistent să stăvilească eforturile cultural-literare din Bucovina. Deși, la finele anilor '60, V. Levițchi avea la activ vreo șase plachete de versuri, el a fost scos din funcția de redactor al ziarului *Zorile Bucovinei* (motivul: promovarea insistentă a scrisului românesc). Pe Ilie Motrescu, unul dintre cei mai originali și cutezători poeți și publiciști, oficialitățile comuniste l-au sacrificat. Ion Gheorghită, având publicate la finele anilor '60 două cărți de poezie care aduceau un suflu nou pe făgașul literelor, se transferă cu traiul la Chișinău, cale urmată ulterior de jurnalistul Ion Țâbuleac, de poetul Arcadie Suceveanu ș.a. Ion Chilaru și Alexandru Burla, dreptat, au trădat scrisul românesc, axându-se pe subiecte de natură proletcultistă.

Totuși, în pofida împrejurărilor nefaste, în regiunea Cernăuți a existat o creație poetică demnă de atenție. Însă eforturile beletristice (cauze sunt mai multe) nu au avut parte de un act critic constructiv. Încercările criticii literare de a efectua o radiografie a creației artistice din ținutul cernăuțean au fost parțiale, puține, sporadice și, uneori, greșit orientate. Un anumit succes a fost înregistrat odată cu apariția cărții subsemnatului, dar mai ales în momentul intrării în circulație a studiului monografic al poetului și criticului literar Ștefan Hostiuc – *Scriitori români din nordul Bucovinei*.

Înzestrat cu o gândire lucidă, dar și cu har poetic (în 1996, autorul studiului monografic publică o originală plachetă de poezie – *Clepsidra reveriei*, în care reputatul culturolog, istoric și critic literar Adrian Dinu Rachieru depista „nebănuite frăgezimi și o aparent-inocentă privire visătoare”), acest literat, Ștefan Hostiuc, a realizat un valoros studiu monografic, scrutând din interior poezia conaționalilor săi. Se face o constatare judicioasă când se afirmă că instituția literelor românești din regiune se află și acum în șantier. Situația dată implică, desigur, anumite dificultăți. Luându-le în calcul, s-a procedat just, situându-i în optica analitică doar pe acei poeți care semnează cel puțin trei cărți consistente.

Partea cea mai semnificativă, sub aspect teoretic, o aflăm în primul capitol intitulat *Poezia română din nordul Bucovinei în ultima jumătate a secolului XX*, în care se meditează asupra paradigmatelor și a generațiilor. Aflăm aici că Bucovina literară s-a redresat mereu prin poezie, că o transhumanță mioritică leagă spațiul

cultural cernăuțean de restul reliefului spiritual al Țării și că „o generație începe prin a-și stabili parametrii paradigmatici care-i fixează cadrul firesc de existență” (p. 8).

Bine gândite și temeinice sunt aprecierile critice din paragrafele care alcătuiesc capitolul întâi: *Treptele redresării*, *Lupta cu întunericul sau experiența lui Iona*, *Semnele primenirii*, *Drama generației lui Ilie Motrescu*, *Debuturi întârziate*, *Șaptezeciștii cernăuțeni*, *Aventura nouăzecistă* și ultimul paragraf care este alcătuit din *Considerații finale*.

Parametrii cadrului firesc de existență și particularitățile individuale ale făuritorilor de texte versificate sunt conturate și în celelalte compartimente ale cărții (în esență, portrete literare), toate realizate într-o frumoasă limbă română, pe alocuri făcându-se simțită pana de poet a autorului. Exemplificăm: „O Mioriță a neamului veghează drama acestui străvechi picior de plai românesc” (p. 8); „Visul poetic comunică direct cu omul [...] prin miresme și ninsori, prin rouă și izvoare”; „Toată tristețea lumii trece prin nufăr” (p. 44); „Credea atunci, în naivitatea sa (N. Spătaru – *n.n.*), că va izbuti să purifice aerul cu un trandafir” (p. 190).

Deși sunt ornamentate pe alocuri, sintagmele nu comportă nuanțe de eterogenitate, datorită faptului că discursul exegetic e dominat pretutindeni de spirit critic și obiectivitate. Fiecare personalitate e privită „la rece”, imparțial: creația lui V. Levițchi își are traiectoria prin stadiile tradiționalismului rudimentar și a romantismului contemplativ, dar se încununează cu probitate profesională, spre deosebire de versurile congenerilor săi Ion Gainiceru, Al. Burla și Ion Damaschin, care au rămas la un mimetism școlar al începutului de drum.

Scrisului ce aparține lui I. Motrescu i se atribuie „cele mai mari șanse de afirmare în literatura mare”, iar compunerile versificate ale lui I. Chilaru sunt calificate ca un *sublim întors pe dos*. Arcadie Suceveanu e un „modern în armură romantică” care deține un loc de cinste „în cadrul său canonic”. Comentariul e pretutindeni concis și convingător.

Lucrarea dispune și de o structură bine gândită. Prefața intitulată *Argument* prefigurează succint și relevant cadrul social-politic din emisfera nordică a Țării Fagilor. Un fragment foarte concludent, ce relevă împrejurările vitrege, este plasat pe coperta a IV-a. Îl reproducem parțial: „Scos din instituție după cel de-Al Doilea Război Mondial, amenințat cu ghilotina stalinistă în perioada Războiului Rece, condamnat la dispariție lentă în răstimpul destinderii, nerecunoscut de oficialități în identitatea sa legitimă și interzis în formula sa firească timp de aproape o jumătate de secol, prigonit de poliția politică și confruntat cu mancurtizarea, ținut în izolare, ba chiar orientat, cu cinică metodă, împotriva propriilor tradiții și a legăturii vital necesare cu matricea culturală care i-a dat ființă, scrisul românesc din nordul Bucovinei a izbutit să se salveze și să se afirme, la limita imposibilului, printr-un instinct al supraviețuirii”.

După primul capitol, în care scriitorii sunt trecuți cu atenție prin grila paradigmelor și distribuiți în generații, urmează compartimentul de portrete literare, realizate și ele conform unui concept bine determinat. Această secțiune o încheie portretul consacrat lui Arcadie Opaiț – un nume nou în poezia bucovineană din anii '90, care urmează să demonstreze că „păianjenul astral al poeziei sale își țese pânza din propria secreție” (p. 200).

Ultimul compartiment este dedicat nouăzeciștilor de Cernăuți: condeie tinere „care reușesc să învingă modelul șaizecist de gândire poetică, înrădăcinat în conștiința scriitoricească timp de trei decenii” (p. 201). E vorba despre Dumitru Mintencu, Gheorghe Ungureanu, Lia Popov, Doina Bojescu, Rodica Ursuleac, Liviu Rusu și Vitalie Zâgrea. În finalul acestei secțiuni, autorul meditează asupra fenomenului de influență exercitat de plurilingvismul din Bucovina asupra literelor românești, afirmându-se că scriitorul român este „mereu pândit de pericolul hibridizării discursului” din cauza vorbirii neîngrijite (p. 217).

În concluzie, constatăm că veritabila istorie și evoluție a scrisului românesc abordat sunt prezentate în acest studiu, care se remarcă prin densitatea și acuratețea aprecierilor. E firesc ca într-o lucrare de proporții să se strecoare și unele scăpări. Pe suprarealiștii de limbă germană, care au abandonat ținutul Cernăuți din cauza celui de-Al Doilea Război Mondial, monografistul îi consideră a fi de talia lui Paul Celan (p. 5), iar poemul tradiționalist e calificat ca „serv docil al realului” (p. 9). În ambele cazuri, credem noi, se exagerează. Expresiile „când putem trăi liniștiți” (p. 19) și „poezia se (?) degradează” (p. 29) nu le considerăm reușite. În ultimul alineat de la p. 40 ar trebui să se vorbească despre deceniul al optulea și nu despre cel anterior. Toate acestea nu sunt însă în măsură să minimalizeze valoarea științifică a cărții.

Contribuția lui Șt. Hostiuc este urmată de volumul lui Dragoș Olaru *Mesaje din trecut. Istoria ca lumină, speranță și leac*, care este alcătuit din articole, studii, memorii, schițe și însemnări de călătorie. În adnotare se specifică următoarele: „Autorul, folosind un bogat material arhivistic inedit, contribuie la elucidarea unor aspecte inedite privind istoria culturii și literaturii române din Bucovina, precum și activitatea unor mari personalități culturale legate de istoria orașului Cernăuți” (p. 2). Materia acestei cărți bazate pe documente autentice este de ordin istorico-literar și, parțial, social – materie expusă cu deosebită atenție, claritate și atașament sufletesc. Interesul vădit pentru trecut și pentru document e determinat de specificul profesiei autorului, mai precis – de vocația lui, pe care a mărturisit-o plastic și sugestiv: „Eu am rămas credincios erorii comise de Orfeu pe drumul ieșirii din infern [...]. Mai bine de un sfert de secol, zi de zi, răsfoiesc sute și mii de dosare de arhivă, cufundându-mă cu plăcere, dar și cu tristețe uneori, în forfota unei lumi care demult nu mai există” (p. 423).

Capitolul întâi este consacrat, firește, lui Eminescu, profesorului său de istorie și geografie Ernest Rudolph Neubauer, poet german, buletinului

„Mihai Eminescu” (1930-1944), locurilor și evenimentelor legate de numele genialului poet român. Compartimentul următor dezvăluie diversele activități desfășurate în arealul bucovinean de personalitățile Alecu Hurmuzachi, Ion Gh. Sbiera, Ciprian Porumbescu, Sextil Pușcariu, Ion Iancu Nistor, Isidor Bodea, Grigore Nandriș, Traian Chelariu, Mircea Streinul, Gregor von Rezzori și Meyer Haratz. Urmează secțiunea consacrată oaspeților celebri ai Bucovinei: Titu Maiorescu, Aurel Vlaicu, George Enescu, Alexandr Vertinski, Elizabeta Wittgenstein, verișoară a reginei Maria, mătușa scriitorului Vladimir Nabokov.

Secțiunea „Lada cu zestre” conține informații importante și puțin cunoscute despre primele turnee teatrale la Cernăuți, istoria creării Catedrei pentru istoria românilor la Universitatea din Cernăuți, colecția de documente „Iancu Flondor”, Societatea Academică „Junimea”, Palatul Cultural din Cernăuți, Cernăuțiul și localitățile adiacente prezentate în rare imagini fotografice, care sunt însoțite de comentarii detaliate.

Sunt interesante și edificatoare procesele-verbale extrase de autor din fondul arhivistic al Reuniunii literare din Cernăuți, care denotă atmosfera literar-culturală și socială pe alocuri, de la mijlocul anilor '70 ai secolului trecut. E vorba despre discutarea manuscriselor prezentate pentru publicare de către poezii Ilie T. Zegrea și Arcadie Suceveanu. Voluminoasa carte se încheie cu compartimentele consacrate lui Traian Popovici, figură emblematică a Cernăuțiului, care în anii 1941-1944, a salvat viața a 19.600 de evrei, eminentului pictor herțean Artur Verona – „unul din cei mai buni portrețiști români” (p. 525), și cu un text care reflectă câteva aspecte sociale, economice și administrative din orașelul Herța atestate pe parcursul ultimelor două sute de ani.

Împărtășim cu satisfacție constatarea domnului Ștefan Broască, jurnalist și critic literar bucovinean, care susține că volumul semnat de Dragoș Olaru reconstituie „tablouri foarte frumoase sau deosebit de dramatice din viața românilor din Bucovina în ultimele două secole”, și adăugăm aici că această lucrare constituie o contribuție solidă pe făgașul metaliterar din nordul Bucovinei.

Dacă Ștefan Hostiuc și-a realizat studiul său privind creația literară respectivă prin prisma unor paradigme teoretice și secționând-o în funcție de generații, jurnalistul Ștefan Broască, în cartea sa de ordin metaliterar *Acolo unde trăiesc autori și cărți. Cronici și articole*, a adoptat o altă strategie de cercetare: a luat în discuție două-trei cărți ale fiecărui autor, uneori chiar mai multe, căutând să surprindă prin intermediul lor anumite dominante ale creației acestora. Reproducem câteva dintre formulele apreciative alese de autor: Vasile Posteuca – *rapsod al Bucovinei neîngenunchiate*, Vasile Levițchi – *individualitate mistuită de poezie*, Grigore Bostan – *un mit al poeziei înflorind*, Arcadie Suceveanu – *destin răstignit pe cuvinte*, Vasile Tărățeanu – *creator de poezie-manifest*, Mihai Prepeliță – *vorbitor din inimă*, Nicolae Spătaru – *creator de metafore între iluzie și realitate*, Ștefan Hostiuc – *scrutător dincolo de măștile*

cotidianului, Ion Chilaru – *destin poetic din lumini și umbre* (cu părere de rău, la acesta umbrele prevalează – *n.n. – D.A.*).

Compartimentul despre literele românești din nordul Bucovinei finalizează expunerea unei viziuni conspectivă asupra masivului volum *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1875-2000*. Pe drept merit, se consideră că lucrarea conține „o valoare axiologică intrinsecă”, iar creația antologată – o forță eficientă de menținere a identității naționale, de supraviețuire culturală și etnică, deci un patrimoniu cultural care „trebuie să constituie o politică de stat” (p. 83), întrucât acestuia i-a fost sortit să treacă, după 1945, printr-o „cruntă perioadă de opresiune națională” (p. 85).

Dacă prisma aleasă de exegetul Ștefan Hostiuc cuprinde creația literară ce aparține autorilor din nordul Bucovinei și ținutul Herța, Ștefan Broască și-a extins considerabil arealul geografic și cultural, cercetând scrisul artistic și publicistic semnat de personalități din sudul Bucovinei, Novi Sad, Voivodina, Basarabia și încheindu-și volumul cu secțiunea „Românii din nordul Bucovinei sub steaua eternității lui Eminescu”, în care dezvăluie dănuirea cultului genialului poet în perimetrul nominalizat.

Ca și în capitolele premergătoare, creația celor din sudul Bucovinei (Ion Cozmei, Ion Beldeanu, Narcisa Hulubaș, Lorin Furtună, Dumitru Onica, Ion Popescu-Sireteanu, Alina E. Andruhovici și Rodica Puia) e apreciată prin sintagme judicioase. Ștefan Broască a acordat o atenție deosebită antologiei cu adevărat emblematică *Poeți din Bucovina*, întocmită de literatul Adrian Dinu Rachieru. Aceasta e considerată operă unică, volum impunător, „lucrare ambițioasă și onestă deopotrivă, care a declanșat polemici violente între critici” (p. 102), dar care vine să confirme un fapt foarte îmbucurător: „poezia nord-bucovineană repetă calea poeziei române de după Marea Unire” (p. 106). Într-adevăr, este enormă contribuția acestei antologii la promovarea creației poetice din întreaga Bucovină prin selectarea operelor versificate notorii, de vârf, dar și prin analizele pertinente, cuprinse în studiul introductiv și în profilurile critice.

Din Novi Sad, Voivodina, sunt prezenți poeții Pavel Gătăianțu și Vasile Barbu, primul – autor al mai multor volume de poezie, proză și publicistică, scriitor „racordat pe deplin la circuitul cultural european” (p. 120), iar al doilea – semnatar de volume de poezie și publicistică, unul „dintre cei mai viguroși poeți români de pretutindeni” (p. 122).

Atunci când abordează scriitorii basarabeni, sunt luate în discuție anumite cărți semnate de Leonida Lari, Anatol Ciocanu, Efim Tarlapan, Lorina Bălțeanu, Victor Prohin, Ioan Mânăscuță, Gheorghe Ciocoi, Vasile Galaicu și Lora Rucan. Ca și în secțiunile anterioare, Ștefan Broască a dat dovadă de înțelegere a specificului creației discutate și a făcut sugestii consistente pe marginea unor scrieri. Păcat că în această secțiune s-au strecurat niște erori tipografice: nu e respectată ordinea paginației – fapt care afectează lectura și receptarea.

Ultimul compartiment, intitulat „Articole”, realizează o prezentare a almanahurilor *Țara Fagilor* (ediția a VI-a, Târgu-Mureș), *Apă Vie* (vol. II, Timișoara), antologia de poezie *Metafore românești din Bucovina de Nord* (Iași) și revista *Familia română* (Oradea). Discuția pe marginea acestora e urmată de articolul consacrat lui Aron Pumnul „Semănătorul de lumină și urmașii săi”, articol pătruns de regrete profunde pentru faptul că acest înaintaș, „simbol real și material al românismului în acest ținut arborosean” (p. 162), nu este venerat la modul cuvenit de românii localnici.

Două dintre articole abordează cartea de proză *Revolta*, semnată de jurnalistul Dumitru Covalciuc, și atitudinea autorului față de memoria poetului-martir Ilie Motrescu. Ambele materiale reprezintă o analiză critică profundă a prozei și a comportării jurnalistului față de copământeanul scriitor. Scrierea prozastică e considerată „o subversiune antiromânească destul de subtil-perfidă cu multiple săgeți de bătaie lungă în spațiu și timp” (p. 172), iar comportamentul autorului e determinat ca un fariseism cras față de poetul-victimă (pp. 164-182).

În tonalități majore cu valențe apreciative sunt scrise articolele despre volumul *Mesaje din trecut. Istoria ca lumină, speranță și leac*, de arhivistul cernăuțean Dragoș Olaru, albumul *Cernăuți. Arhitectură europeană. Arhitectură românească, 1860-1940* (București, 2018), cuvântul întârziat pentru colegul jurnalist Dumitru Teodorescu din Suceava, trecut la cele veșnice.

Așadar, ne-am referit la patru cărți – contribuții nemijlocite în domeniul metaliteraturii. Se cuvine însă să pomenim în final și câteva acte editoriale care, de asemenea, conțin informații importante despre creația literară a românilor din Cernăuți și a celor proveniți din această zonă. Avem în vedere următoarele volume: Grigore C. Bostan, Lora Bostan. *Pagini alese de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți 1775-2000 (compendiu și antologie)*. Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 2000; Grigore Crigan. *Cea mai curată lacrimă a noastră*. Cernăuți „Micmo”, 2009; *De la Cernăuți la vale... Fișiere bibliografice*. Alc. Cataranciuc Sergiu ș.a. Chișinău, CEP USM, 2014; Grigore Crigan. *Cartea zoriștilor*. Cernăuți, „Micmo”, 2016; cele două volume *Simpozion Internațional Grigore Bostan*, apărute la Cernăuți în 2011 și, respectiv, în 2015.

Bineînțeles, e importantă și materia inclusă în circulație de aceste unități editoriale, dar cele patru volume cărora le-am acordat atenția principală constituie un aport major în evoluția actului metaliterar luat în discuție. Ne exprimăm speranța că în anii ce urmează, în spațiile nominalizate, va spori substanțial patrimoniul beletristic și, la rândul său, va căpăta vigoarea respectivă și domeniul metaliteraturii, care e considerat o conștiință a creației artistice în genere, iar în cazul de față, a creației verbale din spațiile românești înstrăinate – nordul Bucovinei și Ținutul Herța.

Referințe bibliografice:

APETRI, Dumitru. *Bucovina. Cultură, personalități, destine*. Timișoara: Editura „Augusta”, 2000. 234 p.

BOSTAN, Grigore; BOSTAN, Lora. *Pagini de literatură română. Bucovina, Regiunea Cernăuți, 1775-2000. (Compendiu și antologie)*. Cernăuți, „Alexandru cel Bun”, 2000. 638 p.

BROASCĂ, Ștefan. *Acolo unde trăiesc autori și cărți*. Cronici și articole. Cernăuți: „Micmo”, 2022. 232 p.

HOSTIUC, Ștefan. *Scriitori români din nordul Bucovinei*. București: Editura Institutului Cultural Român, 2005. 220 p.

OLARU, Dragoș. *Mesaje din trecut. Istoria ca lumină, speranță și leac*. Cernăuți: Editura „Druk Art”, 2020. 592 p.

RACHIERU, Adrian Dinu. *Poeți din Bucovina*. Selecție, studiu introductiv și profil critic. Timișoara: Editura „Helicon”, 1996. 544 p.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 25.10.2024

Acceptat: 20.12.2024